

Stickers tegen extreem-rechts, geplakt door mensen of groepen die vallen onder de paraplu-term antifa

© Tobias Kleuver / ANP

Waar blijft antifa?

Een obsessie met een vijand die er niet is

Terwijl 'antifa' wordt gebrandmerkt als terroristisch, vragen antifascistische groepen zich af hoe je in deze tijd actie moet voeren. 'We moeten opnieuw uitleggen waarom fascisme een probleem is.'

Joost Ingen-Housz

29 september 2025 – verschenen in nr. 40

Cadeau geven 📁

Delen ➦

Leeslijst 📖

Begin september krijgen antifascistische actiegroepen via mail en sociale media een stroom berichten binnen over hoe ze op de demonstratie tegen immigratie op het Malieveld, die uitliep op rellen, in elkaar zullen worden geslagen. 'Ik ga je één ding zeggen vriend', schrijft Instagram-gebruiker 'Colin.26_': 'Ik verdedig dit land met mijn leven. Linkse mensen worden overal totallos [sic] gemept. Jullie staan over de hele wereld in de minderheid.'

Waar gaat dit over? De leden van de Utrechtse tak van de AFA, Anti-Fascistische Actie, weten niet waar ze de bedreigingen aan hebben verdiend. Ze delen deze 'liefdesbrieven' van extreem-rechts op hun website. In een begeleidende tekst leggen ze, een week voordat de demonstratie plaatsvindt, aan hun achterban uit dat een nepaccount genaamd 'Antifa Nederland' het gerucht blijkt te hebben verspreid dat

zij als tegendemonstranten de boel op 20 september komen verstoren.

Dat gefingeerde bericht ziet er niet al te geloofwaardig uit. De verwoording is dat er ‘linkse burgers uit verschillende groepen waaronder de LGBTQIAP-gemeenschap’ naar Den Haag zullen komen. Maar zoals bekend was het genoeg om hooliangroepen van voetbalclubs en andere extreem-rechtse formaties massaal naar het Malieveld te laten afreizen om de demonstratie te ‘beschermen’. Een massa ‘waar blijft antifa nou’ scanderende mensen liep de A12 op, gefixeerd op een vijand die er niet is. ‘Misschien komt antifa nog. Ik hoop het!’ schreeuwt een man met een bivakmuts waarop een doodshoofd staat in de microfoon van YouTube-journalist Bender.

Het is een plaatselijke uitbarsting van een nervositeit over antifa die de afgelopen weken wereldwijd opliep. Medio september vaardigde Donald Trump zijn decreet uit om antifa aan te merken als een binnenlandse terroristische organisatie. In Hongarije volgde Viktor Orbán en in Nederland nam de Tweede Kamer een motie aan waarin het kabinet opgeroepen werd om hetzelfde te doen.

De kans dat die motie wordt uitgevoerd is minimaal, zo reageerden experts eensluidend. ‘Antifa’ is niet één organisatie, en daarom is een dergelijke aanduiding alleen al in praktische zin problematisch. Want hoe bepaal je dan wie bij deze terroristische organisatie hoort? Antifa is een afkorting van ‘antifascisme’, een paraplueterm voor mensen en groepen die zich al stickers plakkend, demonstrerend, of in sommige gevallen met geweld inzetten tegen extreem-rechts.

Toch kennen de methodes van antifascistische actiegroepen een lange geschiedenis en zijn ze ingebed in een ideologie die door sommige historici als min of meer coherent wordt beschouwd. Veel antifascisten geloven in een historische continuïteit van extreem-rechts geweld en beschouwen hun verzet daarmee ook als een politieke traditie. Maar terwijl ‘antifa’ door rechts nu veel macht toegedicht krijgt, blijken antifascistische groepen te worstelen met de vraag hoe je actie moet voeren in een tijd waarin radicaal- en extreem-rechtse partijen politiek succesvol zijn.

© Tom van Limpt / ANP

Het is de verjaardag van Willem van Oranje, 24 april 2024, en zoals elk jaar viert een groep sympathisanten dat bij zijn standbeeld voor Paleis Noordeinde in Den Haag. Tegen de sokkel legt een lid van de beweging Voorpost een bloemenkrans in de kleuren van de Prinsenvlag, met in het midden een runenteken. Voorpost bestaat sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw en werd opgericht om te pleiten voor eenwording van Nederland en Vlaanderen en de ondersteuning van het apartheidsregime

in Zuid-Afrika.

Even verderop staat een groepje met de rood-zwarte vlaggen van de Anti-Fascistische Actie herrie te maken. Met fluitjes en ratels proberen tientallen tegendemonstranten de herdenking te overstemmen. Een verslaggever van *PowNews* loopt tevergeefs achter de tegendemonstranten aan. Zijn luid gestelde vragen over wat ze komen doen worden niet beantwoord. ‘Maar het is toch normaal om bij een demonstratie een bepaald punt naar voren te brengen?’ schreeuwt hij nog, vlak voordat hij afdruipt. Het filmpje krijgt de titel ‘Antifa-gekken verstoren Willem van Oranje-herdenking!’

Het voorkomen dat extreem-rechts gedachtegoed, zoals dat van Voorpost, in de publieke ruimte kan worden verspreid is volgens historicus Mark Bray de kern van het antifascisme. Na de verkiezing van Trump in 2017 schreef Bray, een zelfverklaard antifascist, met zijn *The Anti-Fascist Handbook* een geschiedenis van de internationale beweging.

Die geschiedenis van het antifascisme begint – waar anders? – in Italië, waar in 1921 met de Arditi del Popolo (Dapperen van het Volk) een militie wordt opgericht om weerstand te bieden tegen Mussolini's originele *fasci*. Die houden zich in die jaren bezig met het in opdracht van fabrieks- en landeigenaren met geweld breken van stakingen. Interne onenigheid over de te volgen vorm van het communisme breekt de Arditi echter op, waardoor Mussolini binnen enkele jaren op vrijwel geen binnenlands verzet meer stuit.

De Antifaschistische Aktion in Duitsland, waarvan het embleem met de twee naast elkaar wapperende vlaggen door veel hedendaagse antifascistische groepen is overgenomen, kampt in de jaren dertig met vergelijkbare problemen. Hoewel die twee vlaggen stonden voor de samenwerking tussen de socialisten en de communisten, waren de linkse stromingen volgens Bray uiteindelijk toch te gepreoccupeerd met elkaar. Mede daardoor werd het gevaar van de nazi's niet goed ingeschat.

Mark Bray beschrijft de geslaagde voorbeelden van verzet tegen oprukkend fascisme het meest gedetailleerd. Bijvoorbeeld als het gaat over de manier waarop in Engeland tegenstanders van de British Union Of Fascists hun het podium ontzeggen door rellen te beginnen op hun manifestaties, waardoor de politie de boel moet ontruimen.

Maar het is die oergeschiedenis van mislukking, van het niet hebben kunnen voorkomen van de opkomst van Mussolini en Hitler, die de basis vormt voor de traditie van het antifascisme. Het maakt dat je je als antifascist, die indruk wekt Brays boek, er voortdurend van bewust moet zijn dat je voor een mogelijke afgrond staat. Elke extreem-rechtse beweging zou kunnen uitgroeien tot een nieuwe, absolute ramp. En mag dus geen ruimte krijgen om te groeien.

© Erald van der Aa / ANP

Eerst spreek je met een grote groep ergens af – het streven is om met drie keer zoveel mensen te zijn. Dan wacht je, ga je met z'n allen koffiedrinken, en stuur je scouts vooruit om te zoeken waar de extreem-rechtse bijeenkomst die je wil verhinderen precies plaatsvindt. Als de locatie gevonden is, bel je met de eigenaar van de gehuurde zaal. Meestal trekt die de verhuur wel in als duidelijk wordt dat het om extreem-rechtse mensen gaat. En anders? Dan ga je ernaartoe.

Dat was ongeveer de modus operandi van de Nederlandse AFA, de Anti-Fascistische Actie. Die werd in 1992 landelijk opgericht en kreeg in de jaren die volgden zestien lokale afdelingen. Behalve met het stoppen van bijeenkomsten hield de AFA zich ook bezig met het openbaren van informatie over extreem-rechtse figuren en het intimideren van politici om toestemming voor demonstraties in te trekken.

Een inkomstenbron vond AFA, zo ontdekte de AIVD, in het opstellen van ingewikkelde verzoeken in een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Doordat er niet tijdig werd gereageerd, konden leden van de AFA boetes innen.

Binnen de AFA bestond veel interne discussie over het gebruik van geweld, zegt Berrie Hanselman. Voor de AIVD en daarvoor de BVD verzamelde Hanselman bijna veertig jaar lang informatie over extreem-linkse groeperingen. Begin dit jaar promoveerde hij met een onderzoek naar de inlichtingen die hij onder meer zelf verzamelde door mee te luisteren via afluistermicrofoons en getapte telefoongesprekken.

In 2010 stuurde de AIVD een notitie naar alle burgemeesters waarin gewaarschuwd werd voor de werkwijze van de groepering, waarvan vooral de Amsterdamse tak lang bekend stond als gewelddadig. Maar de meeste leden schuwden geweld, zegt Hanselman. En dat geweld is in de loop van de jaren volgens hem nog minder geworden. Dat strookt met de laatste rapporten van de NCTV en de AIVD, waarin het links-extremisme beschreven wordt als 'gefragmenteerd en klein', en de geweldsdreiging als 'beperkt'.

© Paul van Riel / ANP

In het proefschrift van Hanselman is, net als in Brays boek, te lezen hoe antifascistische groeperingen meedeinen op de mate van activiteit van extreem-rechtse groepen en voor radicaal-rechts positief uitvallende verkiezingsuitslagen.

Maar met de laatste golf lijkt er iets anders aan de hand. Ondanks de rechtse politieke wind zijn er van de zestien AFA-afdelingen nog vijf over. In de jaren negentig konden de antifascistische bewegingen volgens Hanselman ‘honderden’ mensen op de been krijgen, nu zijn dat er eerder tientallen. Gegeven het succes van radicaal- en extreem-rechts had Hanselman verwacht dat het er nu weer meer zouden zijn.

Binnen de AFA blijken de verkiezingszeges van eerst Forum voor Democratie en toen de PVV tot een dilemma te hebben geleid. In de notulen van het Hannie Schaft Congres in Nijmegen in 2019 staat dat het probleem is dat de acties zich richten op ‘vrij marginale groepen’ zoals Pegida, terwijl radicaal-rechts zich inmiddels in het parlement bevindt. ‘De tactieken die wij kennen spelen zich vooral op straat af’, schrijven ze. ‘En het lijkt niet langer genoeg om te benoemen dat iets fascistisch is. We moeten opnieuw uitleggen waarom dat een probleem is.’

In het boek van Mark Bray wordt een vergelijkbaar fenomeen beschreven door antifascisten uit Frankrijk. Een beweging die zich Scalp-Reflex noemt stelt dat ‘directe actie’ geen zin meer heeft vanwege de *‘lepenisation des esprits’*. De Franse geesten zijn gewend aan de retoriek van Marine Le Pen en zien acties tegen Rassemblement National steeds minder als legitiem. De ‘strategische wending’ van Le Pen was, schrijven zij in een verklaring bij hun opheffing, ‘om niet langer de straten, maar de televisies te bezetten’.

Ook nadat antifascistische groeperingen wegbleven bij de demonstratie in Den Haag blijkt de macht die aan hen toegeschreven wordt onverminderd groot. Wybren van Haga van Belang van Nederland concludeerde in een *Ongehoord Nederland*-uitzending tussen de relschoppers ‘toch wel wat antifa’ te hebben gezien. En Els Rechts, die de demonstratie organiseerde, vermoedde dat ‘antifa undercover was gegaan’. ‘Het lijkt erop dat de rechtse groepen zichzelf vooral opjatten’, is de conclusie op de site van AFA Utrecht.

Lees ook:

Wereldbeschouwingen

De internationale opkomst van radicaal-rechts laat zich niet bestrijden zonder nieuwe economische visie

Adriana Abdenur 29 september 2025

Uit: *De Groene Amsterdammer* van 1 oktober 2025
www.groene.nl/2025/40

